

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA KLASSIK DOSTONLARNI O'QITISHNING SAMARALI YONDASHUVLARI

Shermamatova Kamola Azizbek qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2-bosqich magistranti

Tel: +998932367802

Annotatsiya (o'zbek tilida): *Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida klassik dostonlarni o'qitish jarayonini takomillashtirish masalalari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Klassik dostonlarning ta'limiy, tarbiyaviy va estetik ahamiyati yoritilib, ularni o'qitishda samarali pedagogik yondashuvlar, xususan kompetensiyaviy va interfaol metodlarning imkoniyatlari ochib beriladi. Tadqiqot natijalari dostonlarni zamonaviy ta'lim talablari asosida o'qitish o'quvchilarning badiiy tafakkuri va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *klassik doston, adabiyot ta'limi, samarali yondashuv, interfaol metodlar, kompetensiya.*

Аннотация (на русском языке): *В статье рассматриваются научно-методические основы преподавания классических дастанов в общеобразовательных школах. Анализируется образовательное и воспитательное значение классических эпических произведений, а также эффективность современных педагогических подходов, основанных на компетентностном и интерактивном обучении. Результаты исследования подтверждают, что применение эффективных методов способствует развитию художественного мышления и аналитических навыков учащихся.*

Ключевые слова: *классический дастан, литературное образование, эффективный подход, интерактивные методы, компетенция.*

Annotation (in English): *This article examines the scientific and methodological foundations of teaching classical epics in general secondary schools. The educational and moral value of classical dastans is analyzed, and effective teaching approaches based on competency-based and interactive methods are discussed. The findings demonstrate that modern pedagogical approaches enhance students' literary thinking, critical analysis, and engagement with classical texts.*

Keywords: *classical epic, literature education, effective approach, interactive methods, competency.*

Umumta'lim maktablarida adabiyot fanini o'qitish jarayonida klassik dostonlar muhim ma'naviy, tarbiyaviy va estetik ahamiyatga ega bo'lgan badiiy manba sifatida alohida o'rin tutadi. Dostonlar xalqning ko'p asrlik tarixiy tajribasi, milliy dunyoqarashi, axloqiy-me'yoriy qarashlari va estetik ideallarini o'zida mujassam etadi. Shu sababli ularni o'rganish

o'quvchilarda nafaqat adabiy bilimlarni, balki ma'naviy barkamollikni shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Biroq maktab amaliyotida klassik dostonlarni o'qitish jarayoni ko'plab qiyinchiliklar bilan kechayotgani kuzatiladi. Xususan, mumtoz til unsurlarining murakkabligi, badiiy tasvir vositalarining ko'pligi va syujetning kengligi o'quvchilar tomonidan matnni to'liq anglashni qiyinlashtiradi. Natijada ayrim hollarda dostonlar faqat syujetni bayon qilish yoki yod olish darajasida o'rganilib, ularning g'oyaviy-badiiy mohiyati yetarlicha ochib berilmaydi. Zamonaviy ta'lim konsepsiyasi esa o'quvchini ta'lim jarayonining markaziga qo'yishni, uni faol subyekt sifatida shakllantirishni nazarda tutadi. Bu jarayonda kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar va integrativ ta'lim texnologiyalaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, klassik dostonlarni o'qitishda mazkur yondashuvlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahliliy yondashuvi va badiiy-estetik didini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi umumta'lim maktablarida klassik dostonlarni o'qitishning samarali yondashuvlarini ilmiy asosda tahlil qilish, ularning ta'lim jarayonidagi afzalliklarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari adabiyot o'qituvchilari va metodistlar uchun muhim nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqot jarayonida kompleks metodologik yondashuvdan foydalanildi. Dastlab mavzuga oid ilmiy-pedagogik manbalar, adabiyot o'qitish metodikasiga bag'ishlangan tadqiqotlar, davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlari tahlil qilindi. Ushbu nazariy tahlil klassik dostonlarni o'qitishda mavjud yondashuvlarni aniqlash va ularning samaradorligini baholash imkonini berdi.

Empirik tadqiqot doirasida umumta'lim maktablarida olib borilgan adabiyot darslari kuzatildi hamda tajribali o'qituvchilar faoliyati o'rganildi. Dars jarayonida klaster, munozara, konseptual xarita, rolli o'yin va ijodiy yozma topshiriqlar kabi interfaol metodlardan foydalanish holatlari tahlil qilindi. Ushbu metodlarning o'quvchilarning matnni tushunishi va tahlil qilishiga ta'siri taqqosiy usulda o'rganildi.

Metodologik asos sifatida kompetensiyaviy yondashuv tanlandi. Bu yondashuv o'quvchilarning bilimni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, klassik dostonlar mazmunidagi axloqiy g'oyalarni o'zlashtirish uchun samarali vosita hisoblanadi. Tadqiqot davomida kuzatuv, taqqoslash, umumlashtirish va tahliliy xulosa chiqarish metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, klassik dostonlarni o'qitishda samarali yondashuvlardan foydalanish o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini sezilarli darajada oshiradi. Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda o'quvchilar matn mazmunini chuqurroq anglab, obrazlar tahliliga faol kirishgan. Xususan, dars jarayonida doston qahramonlarining xarakterini aniqlashga qaratilgan topshiriqlar ("Qahramonga tavsif berish", "Qahramon qaroriga baho" kabi) o'quvchilarning tahliliy fikrlashini rivojlantirdi. Guruhlarda ishlash orqali o'quvchilar bir-birining fikrini tinglash, dalil keltirish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini egalladi.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida olib borilgan darslarda o'quvchilar doston qahramonlarining xatti-harakatlarini baholash, axloqiy xulosalar chiqarish va ularni zamonaviy hayot bilan bog'lash ko'nikmalarini namoyon etdilar. Masalan, dostonlardagi adolat, sadoqat,

sabr-toqat kabi tushunchalar bugungi kundagi hayotiy vaziyatlar bilan qiyoslab tahlil qilindi. Taqqosiy tahlil natijalariga ko'ra, an'anaviy izohli metodlar ustun bo'lgan darslarda o'quvchilarning faolligi past bo'lgan, interfaol yondashuvlar qo'llanilgan darslarda esa savol-javob, munozara va ijodiy yozma ishlar samaradorligi yuqori bo'lgan. Bu holat bilimning mustahkam o'zlashtirilishi va uzoq muddatli xotirada saqlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Tadqiqot natijalari umumta'lim maktablarida klassik dostonlarni o'qitishda yondashuvlarni yangilash zaruratini yana bir bor tasdiqlaydi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va kompetensiyaviy yondashuv dostonlarning murakkab badiiy tuzilishini o'quvchilar uchun tushunarli va qiziqarli shaklda o'zlashtirish imkonini yaratadi. Interfaol metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, o'z nuqtayi nazarini asoslab berish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu esa dostonlarni o'qitishda faqat bilim berish emas, balki shaxsni har tomonlama tarbiyalash vazifasini ham samarali amalga oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bunday yondashuvlar o'qituvchidan yuqori metodik tayyorgarlik, darsni rejalashtirishda ijodiy yondashuv va zamonaviy texnologiyalardan oqilona foydalanishni talab etadi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, klassik dostonlarni o'qitishda samarali yondashuvlarni qo'llash o'quvchilarda milliy adabiy merosga nisbatan hurmat va qiziqishni shakllantiradi. Bu holat adabiyot fanining tarbiyaviy imkoniyatlarini kengaytiradi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, umumta'lim maktablarida klassik dostonlarni o'qitish jarayoni zamonaviy ta'lim talablari asosida qayta ko'rib chiqilishini talab etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol va kompetensiyaviy yondashuvlarga asoslangan ta'lim klassik dostonlarning mazmunini o'quvchilar tomonidan chuqur va ongli o'zlashtirilishini ta'minlaydi.

Klassik dostonlarni samarali o'qitish o'quvchilarda badiiy tafakkur, axloqiy dunyoqarash va mustaqil fikrlash kompetensiyalarini rivojlantiradi. Shu bois adabiyot darslarida dostonlarni o'qitishda zamonaviy pedagogik metodlarni keng joriy etish, o'qituvchilarning metodik malakasini oshirish muhim vazifa hisoblanadi. Mazkur maqola xulosalari umumta'lim maktablarida adabiyot ta'limini takomillashtirishga, klassik adabiy merosni yosh avlod ongiga samarali singdirishga xizmat qiladi hamda kelgusidagi ilmiy tadqiqotlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Navoiy A. Xamsa. - Toshkent: Fan, 2011.
2. Yo'ldoshev J. Adabiyot o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Karimov I. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. - Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Qodirov V. Mumtoz adabiyot asoslari. Toshkent: Akademnashr, 2015.
5. Xudoyberganova D. Adabiyot darslarida interfaol metodlardan foydalanish. - Toshkent, 2020.
6. Abdurahmonov G. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. - Toshkent: Fan, 2012.
7. Ismoilov S. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. - Toshkent: Innovatsiya, 2019.
8. Rasulov A. Badiiy matn tahlili asoslari. Toshkent: Universitet, 2016.
9. Sharipova M. Adabiy ta'limda innovatsion texnologiyalar. - Toshkent, 2021.
10. Normatova N. Umumta'lim maktablarida adabiyot o'qitish n_olari. - Toshkent, 2017.